Voortgang vernieuwing van de kennisinfrastructuur in het sociaal domein

(bijlage voortgangsrapportage HLZ)
18 juni 2015

In september 2014 heeft de Gezondheidsraad (GR) het advies *Sociaal werk op solide basis uitgebracht* om te komen tot een duurzaam kennis- en informatiesysteem. Ik heb in mijn brief van 17 september 2014 aangegeven dat ik over de aanbevelingen van de Gezondheidsraad - die gericht zijn aan de sociaal werkers, de VNG en gemeenten en aan mijn persoon – met de diverse partijen zal overleggen en de Tweede Kamer zal berichten over de voortgang, hetgeen ik bij deze doe.

Het advies van de GR heeft tot doel te komen tot een duurzaam en effectief kennissysteem voor het sociaal werk. Voornaamste constatering van de GR is dat het in de kennisontwikkeling, kennisverspreiding en professionalisering van het sociaal werk aan voldoende samenhang en synergie ontbreekt. Idealiter moet volgens de GR een kennissysteem van de betrokken partijen zelf zijn, waarbij regionale kennisnetwerken en een landelijk netwerk elkaar versterken. Ook constateert de GR de afwezigheid van een krachtige beroepsorganisatie en een goed georganiseerde beroepsgroep. Vanuit mijn ministerie is afgelopen tijd met diverse partijen over de bevindingen en aanbevelingen gesproken, onder andere met gemeenten en aanbieders. Tot mijn genoegen hebben de G32, G4 en VNG inmiddels het initiatief genomen om toe te werken naar een gezamenlijke kennisagenda, niet alleen voor het sociaal werk maar voor het brede sociaal domein. Ze overleggen daarbij met de door VWS gesubsidieerde landelijke kennisinstituten die werkzaam zijn voor het sociaal domein. Dat zijn Movisie, NJi en delen van Vilans en ZonMw alsook de regionaal werkende WMO-werkplaatsen en de academische werkplaatsen jeugd. Gegeven hun nieuwe verantwoordelijkheden als gevolg van de decentralisaties ambiëren gemeenten een actieve rol bij het ophalen van kennisvragen en meer invloed op de jaarlijkse inhoudelijke programmering van de kennisinstituten.

Ik juich de ontwikkeling toe dat gemeenten actief kennisvragen ophalen en wil graag in overleg met hen en met de kennisinstituten om de invloed van gemeenten op de inhoudelijke programmering van de kennisinfrastructuur te versterken. Vragen vanuit de praktijk zullen daarmee meer leidend worden in de ontwikkeling van kennis. De praktijk vat ik daarbij breed op, dus niet alleen het sociaal werk maar het gehele sociale domein (inclusief vraagstukken over de samenhang met de langdurige zorg), zowel betrekking hebbend op het veld van professionals als dat van gemeenten. Tot op heden hebben kennisinstituten zich vooral gericht op de kennisontwikkeling voor aanbieders en professionals en minder op kennisvragen van gemeenten. Vanwege de veranderende rol van gemeenten in het sociaal domein ligt het voor de hand de kennisontwikkeling tevens op hen te richten.

Ik streef naar een vernieuwing van de kennisinfrastructuur voor het veld, waarbij twee doelstellingen centraal staan:

1. De eerste is het toewerken naar een kennissysteem dat gericht is op kennisvragen vanuit de praktijk, en daarbij past dat gemeenten meer invloed krijgen op de inhoud van de kennisagenda en van de programmering van de kennisinstituten.
2. De tweede doelstelling is de programmering van kennisinstituten conform het advies van de GR beter op elkaar af te stemmen. Gemeenten worden geacht verbindingen te leggen binnen het sociaal domein teneinde te komen tot een integrale aanpak van problemen van mensen. Dat vereist van de door VWS gefinancierde kennisinstituten dat zij zich eveneens richten op het ondersteunen van een integrale aanpak door gemeenten.

De GR adviseert in deze een nieuw meerjarig stimuleringsprogramma voor het sociaal werk – aangestuurd door zowel VWS als VNG - met verlegging van de financieringsstroom naar een nieuwe intermediaire organisatie. Om echter de continuïteit van kennis in deze periode van

transitie en transformatie te garanderen, kies ik voor een meer geleidelijke verandering binnen de huidige kennisinfrastructuur, door meer invloed van gemeenten en het veld op de programmering van de kennisinstituten. Het gaat daarbij om de kennisinstituten die werkzaam zijn voor de werkers in het het sociale domein, te weten Movisie, NJi en ten dele Vilans. ZonMw heeft primair een intermediaire functie, waarbij het departement opdrachtgever is van een programma en ZonMw het programma in overleg met veldpartijen en onderzoekers nader invult, en op basis van het programma subsidies aan derden verleent. Ook bij ZonMw wil ik verkennen hoe zowel bij de opdrachtverlening als in de uitvoering van programma's gemeenten nauwer betrokken kunnen worden.

De eerste stap zal zijn gemeenten en het veld nauw te betrekken bij de kennisprogrammering voor het jaar 2016 die thans door de kennisinstituten wordt opgestart. Bij Movisie wordt in het jaar 2015 al ervaring opgedaan waarbij op een viertal thema's (i.c. wijkteams, GIA, informele zorg en professionalisering) gemeenten invloed kunnen uitoefenen op de programmering en uitvoering door Movisie. In de maand juni organiseren VNG en VWS in samenwerking met de kennisinstellingen een aantal regionale bijeenkomsten met relevante partijen (onder meer gemeenten, aanbieders/professionals en cliëntenorganisaties) om meer zicht te krijgen op de kennisvragen die in 2016 moeten worden opgepakt. Een eerste stap bij de beoogde nauwere samenwerking tussen de kennisinstellingen zal zijn dat de kennisinstellingen op verzoek van VWS en VNG gezamenlijk een plan ontwikkelen voor kennis rond thema's als integraal werken, toegang en wijkteams. Voor de programmering van 2017 en volgende jaren is met de VNG afgesproken dat de expertise van ZonMw zal worden ingeschakeld ten behoeve van het ophalen en formuleren van kennisvragen, zodat de kennisinstellingen er mee aan de slag kunnen. Daarmee kunnen ook verbindingen worden gelegd met de diverse (onderzoeks-)programma's van ZonMw, waaronder het in opdracht van SZW op te starten programma rond werk en inkomen.

Een soortgelijke ontwikkeling als hierboven geschetst vindt namelijk momenteel plaats in het domein van werk en inkomen. Het meerjarig kennisprogramma op dit terrein dat momenteel door het ministerie van SZW wordt ontwikkeld (zie Kamerstukken II, 201402015, 28719, nr. 91), zal nauw worden afgestemd met de kennisontwikkeling vanuit de door VWS gefinancierde kennisinstituten, waarbij bijvoorbeeld te denken valt aan een gezamenlijke programmalijn op het raakvlak van werk, welzijn en zorg. Ook bij dit kennisprogramma hebben gemeenten, samen met Divosa een prominente rol in het ophalen van de kennisvraag in het veld. Ook het ministerie van BZK ondersteunt gemeenten. Vanuit het project Verkenningen Transformatie Sociaal Domein is de bouwsteen Leerkringen ingesteld. Hierbij worden, onder regie van het ministerie van BZK, gemeenten gefaciliteerd om op regionaal niveau vraaggestuurd kennis te delen en goede voorbeelden uit te wisselen, met als focus het thema toegang tot het sociaal domein. Er wordt gewerkt met leerkringen in 8 regio's en er is een landelijke leerkring voor gemeenten die zijn samengesteld uit kleine kernen. Ook de kennisinstituten en de Wmo-werkplaatsen worden betrokken om te bezien hoe we beschikbare kennis en expertise kunnen verbinden met de vragen en onderwerpen van gemeenten in de leerkringen.

Naast de landelijke kennisinfrastructuur acht de Gezondheidsraad ook regionale en lokale kennisnetwerken van groot belang. De Gezondheidsraad geeft aan dat samenwerkingsverbanden zoals de Wmo-werkplaatsen [1]als knooppunten in de regionale kennisnetwerken een belangrijke functie vervullen. Het in opdracht van de VNG en mij uitgevoerde onderzoek 'Uit de steigers' [2]onderschrijft dat de Wmo-werkplaatsen door de wisselwerking tussen onderzoek, onderwijs en praktijk een succesvolle formule zijn om kennis te ontwikkelen, toe te passen en te implementeren. Ze ondersteunen daarmee ook een verdergaande professionalisering van de sector. Over de potentie van de werkplaatsen zegt het rapport: "In het naar gemeenten gedecentraliseerde stelsel

[1] De 14 Wmo-werkplaatsen zijn regionale samenwerkingsverbanden van hogescholen en lectoraten, gemeenten en zorg- en welzijnsinstellingen, gericht op praktijkonderzoek en deskundigheidsbevordering op het terrein van maatschappelijke ondersteuning.

[2] [29 mei 2015; LINK: http://www.vng.nl/onderwerpenindex/sociaal-domein/onderzoeks-ontwikkelagenda/nieuws/transformatie-gebaat-bij-doorontwikkelen-wmo-werkplaatsen]

zal de praktijk er, bijvoorbeeld in sociale teams, steeds meer integraal en interdisciplinair uitzien. De vraagstukken die uit die praktijk naar voren komen zullen dan ook niet netjes binnen de kaders van de Wmo of bijvoorbeeld de Jeugdwet passen, maar de wettelijke kaders overstijgen. Omdat de kracht van de Wmo-werkplaatsen grotendeels bestaat uit de aansluiting bij de praktijk, zal hun inhoudelijke focus noodgedwongen breder worden wanneer uit die praktijk sociaal domeinbrede vraagstukken naar boven komen. Op die verbreding moeten de Wmo-werkplaatsen adequaat kunnen inspelen. Nodig is dus een inhoudelijke verbreding naar jeugdhulp (Jeugdwet), werk en inkomen (Participatiewet) en passend onderwijs (Wet Passend Onderwijs). Dit hoeft niet te betekenen dat de Wmo-werkplaatsen alle expertise zelf in huis halen, maar wel dat zij een manier moeten vinden om – al dan niet in (wisselende) allianties met andere partijen – sociaal domein-brede vraagstukken op te pakken."

Na afstemming met de VNG heb ik besloten de subsidie van 2,6 miljoen aan de 14 werkplaatsen voort te zetten. Het oogmerk van die subsidie is te consolideren wat is opgebouwd en de reikwijdte van de Wmo-werkplaatsen te verbreden van maatschappelijke ondersteuning naar het brede sociale domein. Het aantal deelnemende instellingen en gemeenten zal moeten worden vergroot, met name op het terrein van jeugdzorg en werk en inkomen. De werkplaatsen en deelnemende regionale partijen zullen werken aan een gezamenlijke kennisagenda voor de korte en (middel)lange termijn. Er wordt daarbij verbinding gezocht met andere regionale kennisinfrastructuren, zoals Academische werkplaatsen, en met de landelijke kennisinstituten om een optimale inzet van deskundigheid en middelen te bereiken.

De Gezondheidsraad wijst in zijn advies erop dat verdergaande professionalisering van de sector en van de sociale werkers essentieel is omdat deze in het verleden relatief achtergebleven is en doet daarbij primair een beroep op de sector en de beroepsgroepen zelf. Ik onderschrijf met de GR het belang van professionalisering voor het hele sociale domein. Met betrekking tot Jeugd is mede in verband met het kwaliteitskader in de Jeugdwet in samenwerking met de veldpartijen een "Programma Professionalisering Jeugdhulp" opgesteld waaraan VWS € 14 miljoen bijdraagt. Voor de professionalisering van het sociaal werk wordt door de veldpartijen het "Actieprogramma Professionalisering Welzijn & Maatschappelijke dienstverlening" uitgevoerd, met ondersteuning vanuit Movisie. De vrijwillige registratie van deze beroepsgroep wordt sinds 1 januari 2015 uitgevoerd door het Registerplein, de opvolger van BAMw. Bij SZW heeft Divosa een soortgelijk programma vakmanschap.

Waar Movisie, NJi en Vilans zich voornamelijk bezighouden met praktijkgerichte kennisontwikkeling- en verspreiding ten behoeve van het veld is tevens meer wetenschappelijke kennis nodig. Met name ZonMw kent een aantal onderzoeksprogramma die relevant zijn voor het sociaal domein met name gericht op jeugd en in bescheiden mate op het Wmo-terrein.
Tot slot zijn er kennisorganisaties met een meer strategische oriëntatie gericht op kennis op nationaal niveau ten behoeve de beleidsontwikkeling door het Rijk. Dat zijn bijvoorbeeld het SCP, het CPB en het RIVM. Het SCP is daarbij belast met de monitoring en evaluatie van de hervorming van de langdurige zorg, ZonMw met de monitoring en evaluatie van de Jeugdwet. Ofschoon deze kennis primair voor het Rijk bedoeld is, is deze menigmaal ook relevant voor het veld. Het is van belang dat de kennis opgebouwd door de kennisinstellingen die primair voor het Rijk werken c.q. door de kennisinstellingen die primair voor het veld (landelijk en regionaal) werken, onderling goed wordt uitgewisseld en benut.

Na drie jaar vindt een evaluatie van geschetste vernieuwing van de kennisinfrastructuur plaats om te bezien of daadwerkelijk beter wordt ingespeeld op de kennisvragen vanuit het veld en of mogelijk verdere stappen wenselijk zijn in termen van programmering en sturing van de landelijke en regionale kennisinfrastructuur.